

Bio je materijalno siromašan, a u duši bogat, slavan. Cijenio je ljude po karakteru, a ne po novcu. Ugodno je gledao crnku, željan da joj pomogne.

- Draga, kada ste se upoznale, zanima me da li gospodica odgovara? Ja mislim da da.

Ocijenivši je kao inteligentnu i poštenu, Dijana se složi. Ali je u zraku i dalje bila ljubomora. Misao da od ovog trenutka gubi Mala, dom, porodicu, sreću. Ali, kao i svaka žena, morala se i s tim jednom součiti.

- Da, Male, mislim da je gospodica ono što nam treba.

Prošle su dvije nedjelje.

Dom je blistao. Dvije velike prijateljice brižno su pripremale sto za ručavanje.

- Što bi voljela da budeš u životu? - upita Elvira malu Adri.

- Voljela bih da budem kao i ti.

- Zašto baš kućna pomoćnica? - s osmjehom upita Elvira.

- Zato što si ti dobra i... - ne stiže da završi.

Iznenada se začuo zvuk automobila. Adriana brzo istrča da pozdravi roditelje.

- Gdje je mama?

- Mama ima nekih dodatnih obaveza, doći će kasnije. A kako su se danas provele u kupovini moje dame?

- Izvrsno - odgovori s osmjehom starija. - Gospođa će stići na ručak?

- Ne, zadržaće se nešto duže.

Nove knjige

Izudin Duraković, Izvršni odbor u ratu, uloga i doprinos Izvršnog odbora u organizaciji odbrane i otpora na području opštine Gračanica, "Info-pres", Gračanica, 1996.

Mada se ovoj nevelikoj publikaciji ili brošuri, kako piše i u njenom uvodu, mnogo štošta može prigovoriti, počevši od njene tehničke opremljenosti, kvaliteta fotografija i poveza, pa do nesistematičnosti u izlaganju građe, nepotrebnog ponavljanja, stilsko-jezičkih nedosljednosti i uočljivog subjektivizma u izlaganjima "kazivača" - ipak ovakve knjige imaju svoj smisao, opravdanje i značaj zato što će ostati kao trajan dokument o jednom teškom vremenu i, u svakom slučaju, pomoći nam da bolje razumijemo i spoznamo to i takvo vrijeme - viđeno iz ugla sudionika i savremenika, u ovom slučaju ljudi koji su imali specifične i interesantne "neratničke" uloge u minulom ratu.

Knjižica sadrži pedesetak autentičnih kazivanja o odbrambenom ratu iza linije fronta i o mukotrpnom radu za tu prvu odbrambenu liniju, koja, razumije se, ne bi mogla izdržati bez te takozvane komponente koja se vojničkim žargonom zove pozadina u najširem smislu te riječi. Pa ipak, u tom ratu, značenje pomenutih riječi je iskrivljeno i pomjereno jer - sve je bilo i front i pozadina...

Može se ova publikacija nazvati i knjiga ratnih direktora gračaničke privrede i dijelom vanprivrede, može je neko okarakterisati ovako ili onako, ali ona će za nas ostati kao spomenica o ljudima i događajima - kad je ono bilo stanipani, kad smo, kako reče predsjednik tadašnje ratne vlade Reuf Sokolović, mogli "staviti sve na kocku, osim - Bosne."

Prelazak sa mirnodopskog na ratni kolosijek života i rada, organizovanje i funkcionisanje ratne privrede u Gračanici, a manje-više i

na svim ostalim prostorima koje je kontrolisala i branila Armija Bosne i Hercegovine izvdeneo je na način kakav ne poznaje ni jedna vojna enciklopedija u svijetu. U tome je, što se tiče Gračanice, nesumnivo bila presudna uloga vojno-političkog vrha opštine i kvaliteta takozvanog "ljudskog materijala", koji je djelimično predstavljen i u ovoj publikaciji, možda ne sasvim uspješno i onako kako bi to, eventualno, trebalo. Neki kazivači (a čitava knjiga se i sastoji od tih kazivanja) može biti bili su subjektivni i neskromni, prezentirajući svoje, da kažemo, zasluge za odbranu zemlje, većinom su pak bili isuviše skromni, ponekad nevješto izbjegavajući da govore o sebi i svojim zaslugama kao i većina drugih boraca za Bosnu i Hercegovinu. Oni s pavom očekuju da njima progovore neki drugi, objektivniji suci i kritičari. Autor ove knjige nije se u to upuštao, čak ni površno, slijedeći "liniju manjeg otpora", što može biti i najveća slabost ove publikacije. Prepustio je pedesetorici ljudi da objašnjavaju i govore, a vremenu ostavio da presudi i "kazivačima" i ovoj publikaciji.

Pregledajući njen sadržaj, skloni smo procjeni da će taj sudija biti na njihovoj strani: i kazivača, i knjige kao dokumenta.

Četiri godine borbe - i dalje, uloga Službe javne bezbjednosti Gračanica u odbrani grada i okoline, Služba javne bezbjednosti Gračanica, 1996.

Priređivači ove nevelike publikacije (64 stranice) Omer i Mirzet Hamzić, među njene korice "stavili su" sadržaje i dokumente koji će barem djelimično odgovoriti na pitanje šta su to gračanički policajci, da se poslužimo njihovim žargonom, sve "odradili" u ratu za suverenu i slobodnu Bosnu i Hercegovinu. Iako potpuniji odgovor na ovo pitanje zahtijeva drugačiji pristup, kritičko preispitavanje mnogih dokumenata, ali i kazivanja najvažnijih aktera, takozvane mupovske ratne epopeje, ova knjižica, ako ništa drugo, upućuje na tragove kojim bi trebali da krenu neki naši budući istoričari i istraživači

kojiće se nekada baviti ovim aspektima naše prošlosti. Pored prigodničarskog, to i jeste svrha i smisao ovakvih i sličnih izdanja. Tu je zadaću, nema sumnje, ova publikacija ispunila.

To međutim, ne znači da gračanički policajci koji su, kao jedina naoružana i u tom teškom vremenu legalna formacija, na sebe primili prvi udar agresije, ne zaslužuju mnogo temeljitiju i bolju knjigu, kao uostalom i svi časni policajci širom Bosne i Hercegovine. Ova mala prigodničarska publikacija sa nizom zanimljivih dokumenata i kazivanja, uz sve njene nedostatke koji proističu iz njene namjene, bit će sigurno podsticaj za nastajanje jedne bolje knjige o gračaničkim policajcima. Jer, kako piše u uvodu "ovo je brošura koja pripada svima onima koji su u MUP-u, koji su bili, a i onih čija će profesija (policija) postati."

Dr. Salih Kulenović, Gračanica i okolina, antropogeografske i etnološke odlike, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1994. godine

Knjiga sadrži 261 stranicu samoga teksta (str. 5-266), engleski sažetak *Anthropogeographical and ethnological characteristic of Gračanica and its surrounding areas* (267-268), *Pregled izvora literature* (ukupno preko 370 jedinica, str. 269-284), *Registar ličnih imena* (285-296), *Registar geografskih i lokalnih naziva* (297-312) te specijalnu kartu područja u mjerilu 1:25000. Tekst je podijeljen u uvod i sedam poglavlja.

U *Uvodu* autor navodi kako je područje Gračanice bilo antropogeografski i etnološki nedovoljno istraženo, pa ga je to motiviralo na ovaj rad. Koristio se tehnikom prikupljanja činjenica na terenu (terenskim radom), posmatranjem i mjerenjem, analizom, anketama, intervjuima i testovima, te podacima iz objavljenih i neobjavljenih izvora i literature. Istraživanja je obavio u raznim godišnjim dobima u svih 26 naseljenih mjesta općine Gračanica. Posebno se koristio arhivskom građom i statističkim podaci-

ma. Prikupljena, proučena i sistematizirana građa znanstveno je obrađena i izložena u šest poglavlja, dok je u sedmom dodao *Završna razmatranja*. Poglavlja su dobro ilustrirana fotografijama, crtežima i kartama, što olakšava uvid u obrađene probleme.

U prvom poglavlju, *Položaj, geološke i fizičko-geografske karakteristike Gračanice i okoline* (7-22), autor je obradio geografski položaj općine Gračanica, utvrdio granice i ime, a zatim i fizičko-geografski, te ekonomsko-geografski položaj obrađivanoga prostora. U odrednice položaja posebno je uvrstio povijesno-geografske podatke za pojedina razdoblja koje je podijelio na ustaljeni način na antičko, srednjovjekovno i novovjekovno doba. Dao je fizičko-geografsku sliku prostora prema segmentima geografske pokrajine kao što su geološki sastav i tektonski sklop, geomorfološke značajke terena, klimatske prilike, hidrološki odnosi te biogeografske značajke.

U drugom poglavlju, *Privredne prilike* (23-92), autor je izložio opće značajke prirodnih, društvenih i povijesnih uvjeta za razvoj privrede, zatim je prikazao privredne značajke gračaničke općine prema pojedinim privrednim granama, pri čemu je posebnu pažnju posvetio poljoprivredi sa svim njenim segmentima: ratarskom, povrtlarskom, voćarskom, stočarskom, šumarskom, peradarskom, pčelarskom, lovnom, ribolovnom. Posebno je obradio rudarstvo, zatim industriju prema pojedinim njezinim granama, te posebice obrte i trgovinu kao i iskorištavanje termomineralnih voda.

Posebno je interpretirao zemljište sa stanovišta njegove tipološke plodnosti i stupnja obrade, zatim je prikazao radnu snagu i opremljenost poljoprivrede sredstvima za obradu. Izlaganje je pratio 21 tabelom u tekstu, koje pregledno prikazuju kretanje poljoprivrede po granama i u cjelini.

Sve grane privrede prikazao je i dijakronijski, u povijesnoj perspektivi, i sinkronijski, u savremenim uvjetima. Iznio je kvalitativne i kvantitativne pokazatelje te prostorni razmještaj i smještaj grana proizvodnje. Donio je poredbene tabele koje pokazuju stanje gračaničke općine u odnosu na privredu širega područja, zatim Republike te bivše SFRJ. Posebno je prikazao gradska i tržišna središta. Budući da je gračanički kraj u prošlosti bio granično područje između Austrije i Turske, iznio je i podatke o opadanju proizvodnje i prometa do čega je došlo kao posljedica te okolnosti.

Treće poglavlje *Naselja i kuće* (93-138) obradio je u šest podpoglavlja: *Položaj sela, Tipovi naselja, istorijska prošlost naselja i njihova evolucija, Tradicionalna arhitektura, Seoska kuća, pokućstvo i privredne zgrade, Gradska kuća, pokućstvo i sporedne zgrade, Vodosnabdijevanje, Groblja*. Već i sami naslovi jasno govore o njihovom sadržaju. Sva su poglavlja samostalno i originalno obrađena uz korištenje izvora i literature. Poglavlje je opremljeno s 28 izvornih fotografija, devet crteža (tlocrta) zgrada i plana okućnica. Naročito valja istaći originalna opažanja i istraživanja o položaju i postanku sela na krčevinama i morfološkim jedinicama terena. Posebno je obrađena muslimanska bošnjačka kuća "na boj" (na kat), sa stambenom kulturom. Isto je urađeno i za kršćanske kuće.

Četvrto poglavlje *Etničke prilike u prošlosti* (139-158) obuhvaća veliki vremenski raspon. Gračančko je područje već u neolitiku bilo naseljeno, a naseljenost se nastavlja i kroz eneolitik, bakarno i brončano doba, te željezno doba Ilira i Rimljana. Očuvani su ostaci materijalne kulture iz razdoblja seobe naroda i doseljavanja prvih slavenskih plemena. Autor je susljedno prikazao etape u naseljenosti i naseljavanje kroz rani i kasni srednji vijek, tj. u razdoblju stvaranja i širenja Bosanske države. Posebno je naglasio doseljavanje rudara Sasa i njihov uticaj na razvoj rudarstva, što je ostavilo traga i u topon-

imiji. Tursko (osmanlijsko) razdoblje obradio je prema izvorima, literaturi i drugim materijalima, iz kojih se vidi tijek islamizacije. Autor ukazuje i na znatne migracije stanovništva, a i na epidemije koje su povremeno utjecale na demografsku fluktuaciju i etničke promjene. Austrougarsko je razdoblje donijelo industrijalizaciju, a s njom i plansko doseljavanje stranaca: Čeha, Poljaka, Rusa i drugih.

U petom poglavlju: *Sadašnje etničke prilike* (159-184), autor je obradio nacionalni sastav stanovništva, broj stanovništva, broj i gustoću naseljenosti, natalitet, mortalitet i priraštaj, kretanja stanovništva, te broj i veličinu domaćinstava. Izlaganje je dokumentirao statističkim podacima i drugim relevantnim izvorima.

Šeto je poglavlje, *Etničke osobine stanovništva* (185-256), u najužem smislu etnološko. Ovdje je autor obradio način odijevanja, društvene, obiteljske i vjerske običaje, usmeno narodno stvaralaštvo, te govorne osobine stanovništva Gračanice i njezine okoline. Uočio je brojne specifičnosti koje odlikuje Bošnjake, Srbe i Hrvate na tom području, a osvrnuo se i na pojavu Vlaha i drugih etničkih skupina. Ukazivao je na društvene i političke čimbenike koji su znatno utjecali na etničke procese i na duhovno stvaralaštvo naroda. Posebice je naglasio patrijarhalnu komponentu i njezin utjecaj na suvremenu strukturu stanovništva te na donedavni način života (tj. do ovoga rata). Ovo se poglavlje odlikuje brojnim vlastitim zapažanjima i originalnim zaključcima, te je u tom pogledu posve samostalno i izvorno i predstavlja važan doprinos poznavanju narodnaoga života i kulture jednog dijela južnoslavenskih naroda.

Zaključno, sedmo poglavlje *Završna razmatranja* (257-266), zapravo je sažetak prethodnih poglavlja, u kojem je autor na pregledan način ukratko sažeo zaključke do kojih je bio došao na prethodnih 250 stranica knjige. Rekapitulirao je osnovne stavove i podvukao bitne rezultate svojega rada.

Na koncu ocjene treba istaći da je objavljena knjiga dr. sc. Saliha Kulenovića *"Gračanica i okolina. Antropogeografske i etnološke odlike"* (Tuzla, 1994) samostalan i izvoran znanstveni rad koji u najvećem dijelu predstavlja i prikazuje nove rezultate, kako empirijske tako i teorijske naravi. Ona, prema svemu, predstavlja značajan prilog poznavanju etnoloških i antropogeografskih značajki Gračanice i njezine okoline, a samim tim i širega prostora sjeveroistočne Bosne.

Kako je knjiga bila praktično dovršena prije brutalne agresije na Bosnu i Hercegovinu, ona podaje, s današnjega motrišta, gotovo idealiziranu sliku prije svih nevolja i strahota kojima je "civilizirani svijet" ostao pasivnim svjedokom. Držimo da bi bilo veoma korisno za etnološku znanost, kada bi dr. sc. Salih Kulenović sada bilježio zbivanja u kojima je sam sudjelovao, te kasnije, nakon što se situacija smiri, ponovo proučio isto područje, na isti način, s istom metodologijom, te novodobivenu sliku usporedio sa rezultatima do kojih je došao u ovoj vrijednoj knjizi. To je posao za kojega nitko nije pozvan kao dr. Kulenović.

Dr.sc. Vitomir Belaj, red. prof. Zagreb

Dr.sc. Zmago Šmitek, red. prof. Ljubljana

Mirzet Hamzić, Samo krv ratnika je za slavu i pamćenje, "Monos" Gračanica, 1995.

Sticajem okolnosti, s velikim zakašnjenjem ispisujemo bilješku o prvoj ratnoj knjizi o Gračanici koja je kako zbog ratnih prilika i neprilika, tako i zbog nekih drugih razloga prošla gotovo nezapaženo iako je našla načina da dođe do čitalaca u Hrvatskoj, Sloveniji, Austriji i Njemačkoj, mahom onih naših ljudi koje rat grubo otkinu od Bosne.

Knjiga je nastala kao plod trogodišnjeg spisateljskog iskustva profesora Mirzeta Hamzića, novinara gračaničke Operativne grupe 2 (kas-

Knjiga je nastala kao plod trogodišnjeg spisateljskog iskustva profesora Mirzeta Hamzića, novinara gračaničke Operativne grupe 2 (kasnije 22. divizije) Armije Bosne i Hercegovine, koji je, obavljajući posao ratnog reporetra-novinar, na 247 stranica ove knjige, ispisao ratnu zbilju Gračanice i njene okoline i to u mnogim njenim aspektima, počevši od najozbiljnijih ratnih potresa i bitaka, pa do obične svakodnevice i svega onoga što rat donosi i pronosi. Nastao je tako zanimljiv mozaik ili bolje reći jedan od prvih dokumenata i svjedočenja ove vrste o ratnoj Gračanici, sastavljen od preko 130 naslova ispod kojih nailazimo na vrlo različite oblike i forme zapisa, počevši od najobičnije novinarske zabilješke ili crtice, pa do nadahnute reportaže ili pravog eseističkog štiva koje nam otkriva vrsnog majstora riječi.

Prvi dio knjige "popunili" su oni koji su bili na prvim linijama odbrane, ispisani su njihovi uspjesi tokom 1994. godine, objašnjena je prekretnica u ratnim dešavanjima na ovim prostorima... Drugi dio je posvećen onima po kojima je knjiga i dobila naslov, onima koji hrabro padoše Bosnu braneći... U trećem dijelu "priča ide" o borcima, ali i o jedinicama Armije Bosne i Hercegovine koje obilježiše mnoga ovdašnja ratišta. Četvrti dio knjige sadrži više prikaza i komentara kojima je autor reagovao na razna dešavanja oko sebe, peti dio je više lirizovana stvarnost nego neko "realno stanje stvari", a šesti dotiče neka dešavanja koja su se odvijala u sjenci rata.

Opravdano se autoru može prigovoriti što nije ispoljio više selektivnosti kod izbora tekstova i što u tom smislu samom sebi nije postavio neke oštrije kriterije, makar i na račun obima knjige. Nije teško zaključiti da bi knjiga bila bolja bez određenih tekstova koji su je nepotrebno opteretili i koji su jedva na nivou neke lokalne novine. (Održana osnivačka skupština Udruženja ratnih vojnih invalida, "Zadovoljan onim što sam vidio", Crveni polumjesec itd). Srećom više je

tekstova u kojima autentično kazivanje i pjesnički stil autora dolazi do punog izražaja. (Suza za Romea, Bosanski Vizental zove se Harun, San o Bosni u dobojsko predvečerje, Najviši od Spreče do Save itd).

Ako u ovim tekstovima nema faktografije u onom obimu u kojem bi je, može biti, neko očekivao, ima zato obilje duše i ljudske topline, finog lirskog izraza kojim autor, što bi rekli profesori, kroz svoju prizmu pokušava na netipičan novinarski način dočarati ratnu zbilju tipičnog bosanskog grada. Ti se tekstovi zato doimaju kao viđenje rata na ovom prostoru okom čovjeka koji se iznenada našao "u središtu događaja" i koji pokušava da momentalno iskaže svoju riječ i svoj sud o njima. I kao što reče Omer Hamzić u predgovoru ove knjige, u tome i jeste njena vrijednost, a možda i slabost. "Kako se uzme, zavis..."

Hajrija Bećirović, Slika života, "Monos" Gračanica, 1997.

Pjesnička zbirka "Slika života", po svemu sudeći je i najbolja pjesnička slika ovog već starog, a vječito mladog gračaničkog pjesnika. Pored mnoštva slika iz pjesnikovog života, počesto banalnih dogodovština običnog čovjeka koje pjesnik pokušava uzdići na razinu općeljudske patnje, u ovim stihovima nailazimo na izdvojene duševne ponore bezgranične tuge, ali i povremene uzlete blaženstva, čežnje, ljubavi, bola i radosti, što sve skupa čini ram za tu pjesničku "sliku života". Pjesnik prolazi kroz neko hrapavo emotivno zatočeništvo, doživljava raskol sebe i okoline, bježi u duhovno progonstvo i samoću u kojoj snatri duge sate, kameneći svoje postojanje. Takav intimni vizum Bećirović niže iz pjesme u pjesmu kroz cijelu ovu zbirku, slikajući nam ponovo neku svoju sliku života.

U svojoj pjesničkoj orkestraciji uspijeva zadržati svoj ustaljeni tematski okvir koji varira u raznim modifikacijama, pa čitalac može posumnjati u pjesnikovu iskrenost, što je, svakako, slabija strana ove nevelike stihozbirke. Povremeni emotivni proplamsaji koji griju sleđenu pjesničku dušu izazvani su sjećanjem na djecu, majku, kutak toplog doma i to su vjerovatno najbolje njegove pjesme. Međutim, poezija je jedina istinska ljubav ovog pjesnika koja ga nikada ne izdaje, sve ostalo je sunovraćenje i morbidnost, što na neki način otkriva emotivnu prazninu i ukazuje na nedostatak prave inspiracije.

Ipak, stiće se dojam da je Bećirović ovoga puta uložio vanredni napor da ovu svoju novu zbirku pjesama uzdigne na kvalitetniji misaoni i umjetnički nivo u odnosu na svoje prethodne knjige i u tome, svakako uspio. Stihovi sadržani u ovoj zbirci, gledano u cjelini, otkrivaju nam izgrađenost pjesnika i pomalo umornog čovjeka. U svakom slučaju, ovo je najbolje što je do sada izašlo iz "pjesničke radionice" ovog gračaničkog "barda".

Amir Mašić, *Ti si vječna, sevdalinko, "Avicenna"*, Sarajevo, 1996.

Iako se pjesnički motivi tipa - momak i djevojka, sevdah i ašikovanje, mahale i sokaci, mirisne avlije i česme - doimaju kao podobro izraubovani rekviziti - među osamdesetak pjesama ove Mašićeve stihozbirke i strožiji kritičari mogu naći pjesme koje se kvalitetom izdvajaju iz tog, reklo bi se unaprijed zadatog klišea. Radi se o pjesmama koje karakteriše jednostavnost forme, ritam narodne balade i jasnoća pjesničke slike: Mnogo tog se izmijenilo/ pust je sokak bez nas dvoje,/ nema klupe kraj taraba,/ ni tarabe tu ne stoje. (Naviru mi uspomene), Veselo je na mahali/ kad se skupe momci, cure,/ zaljubljene duše mlade/ na spavanje tad ne žure. /Veselo je na mahali).

Poneke pjesme u ovoj zbirci odišu dahom ljubavne topline koja na trenutak može pokrenuti naša "duhovna osjetila", vraćajući nam vrijeme ašikovanja po nekim mahalama djetinjstva i mladosti: Dok mahalo vjetar lahku/ Fati mrsi plave kose/ pod demirli Fatin pendžer/ Ibru slatke misli nose. (Niz mahalu Fata ide).

Možda će se neka od ovih pjesama pojaviti kao muzički obrađen tekst u takozvanoj novokomponovanoj muzici, ali će svojim sadržajem makar podsjećati na sevdalinku. Nad ovakvim tekstovima neminovno se otvara pitanje - koliko je danas uopšte produktivno to podražavanje sevdalinke - ako znamo da je ona "jedna i jedina", odnosno neponovljiva i koliko je to dobro i za pjesništvo i za sevdalinku?

Neki strožiji kritičari imali bi mnogo štošta prigovoriti ovom "tipu poezije". Međutim, ona ima svoju upotrebljivost za lokalno tlo, namjenu i potrebu, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog toga da nas makar podsjeti na bogato stvaralaštvo našeg narada.

Fadil Buljubašić, FK "Lokomotiva" Miričina (1964-1994), FK Lokomotiva 1996.

Ova knjiga predstavlja kratku priču o nastanku i razvoju FK Lokomotiva Miričina u protekle tri decenije. I sam učesnik stvaranja kluba, autor u knjizi navodi podatke o vremenu osnivanja kluba, ekipama i svim akterima koji su učestvovali i pomagali njegov rad. Prvi predsjednik kluba bio je Hajro Imamović, po zanimanju željezničar, koji je i dao ime klubu, a prva zvanična utakmica na domaćem terenu odigrana je protiv ekipe "Mladost" iz Puračića koja je završila neriješenim rezultatom. Obogaćena fotosima, ova nevelika knjižica predstavlja korisno štivo koje će sačuvati od zaborava sportsku prošlost Miričine. U svakom slučaju, ova monografija je podstrek ostalim klubovima sa opštine da načine sličan korak i svoju bogatu sportsku tradiciju na ovaj način prezentiraju svojim navijačima.

